

УДК 947.6. «1917»

I. М. Рыжанкоў

Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт

**ХАРЧОВАЯ ПАЛІТЫКА ЧАСОВАГА ЎРАДА Ў БЕЛАРУСІ
(ВЕРАСЕНЬ – КАСТРЫЧНІК 1917 Г.)**

У артыкуле раскрываецца роля і месца харчовага пытання ў палітыцы Часовага ўрада з верасня па кастрычнік 1917 г. у Беларусі. Аўтар адзначае, што з ліпеня са зрывам наступальніцкіх аперацый і палітычным крызісам, абвастрэннем дэфіцыту прамысловых тавараў, інфляцыяй зніжаюцца памеры продажу дзяржаве хлеба, частка валасных харчовых камітэтаў санкцыянуюць захоп памешчыцкіх пасаваў, выганаў і выпасаў. Павялічваецца таемны продаж хлеба па высокіх цэнах, распаўсюджваецца вінакурэнне. Павышэнне Часовым урадам пад канец жніўня «цвёрдых цэн» на хлеб у два разы не вырашыла кардынальна сітуацыю. На этапе станаўлення новай палітычнай і эканамічнай сістэмы інтарэсы селяніна як вытворцы і ўласніка апынуліся вышэй за яго класавыя, грамадзянскія, патрыятычныя і іншыя пачуцці. Адначасова, яго фактычнае ігнараванне хлебнай манополіі дыскрэдытавала сам Часовы ўрад, узмацняла сацыяльную напружанасць у гарадах і на фронце і тым стварала глебу для чарговай рэвалюцыі.

Ключавыя словы: рэвалюцыя, «цвёрдыя цэны», хлебныя запасы, аграрнае пытанне, рэквізіцыі, дэфіцыт.

I. M. Ryzhankou

Belarusian State Technological University

**FOOD POLICY OF THE PROVISIONAL GOVERNMENT IN BELARUS
(SEPTEMBER – OCTOBER 1917)**

The article deals with the role and place of the food issue in the policy of the Provisional Government from September to October 1917. The author notes that in July 1917 with a breakdown of military operations and political crisis, worsening of the deficit of industrial goods, inflation reduced the size of the sale of the state grain of the township food committees authorize the seizure of the landlords' crops, pastures and fall. Increasing the secret sale of grain at high prices, distributed distillation. Increasing the Provisional Government in late August «fixed prices» for bread twice did not solve the situation radically. At the stage of formation of a new political and economic system of the interests of the peasant as a producer and the owner turned out to be higher than its class, civic, patriotic and other feelings. At the same time, ignoring his actual grain monopoly discredited itself the Provisional Government increased the social tensions in the cities and on the front and created the ground for the next revolution.

Key words: revolution, «fixed prices», grain stocks, the agrarian question, requisition, shortage.

Уводзіны. Напачатку ажыццяўлення сваёй харчовай палітыкі Часовы ўрад рэальна ацаніў яе значнасць для грамадства і дзяржавы, вызначыў прыцягальныя арыенціры для працоўных і землеўласнікаў (перамога ў вайне, скліканне Устаноўчага сходу), забяспечыў абранне дэмакратычных выканаўчых органаў, маральны і практычны ўдзел усіх пластоў грамадства і г. д. З другога боку, паставіўшы на мэце ажыццяўленне «хлебнай манополіі», кабінет міністраў разам і паасобку (міністэрства земляробства, міністэрства харчавання, ваеннае міністэрства і інш.) пераацаніў ступень усведамлення сялянамі яе грамадскай неабходнасці і выкарыстаў метады нават больш жорсткія, чым пры царызме – поўная забарона продажу хлеба на рынку, крымінальная адказнасць за яго тайны продаж або падачу недакладных звестак аб хлебных запасах, рэквізіцыі за палову цаны, рэзкае абмежаванне забеспячэння таварамі першай неабход-

насці і прадуктамі з паўднёвых раёнаў. Зразумела, што не ўсе гэтыя з'явы варта ставіць у віну тагачаснаму ўраду, тым больш – яго органам на месцах [1].

Асноўная частка. Пагроза для хлебнай манополіі выявіла сябе яшчэ ў ліпені 1917 г., калі вытворцы сельгаспрадуктаў, асабліва сяляне, адчулі пэўную заганнасць у сістэме нарыхтовак, якая пазбаўляла іх магчымасці вольна распараджацца нават невялікай часткай сваіх прадуктаў. Так, крамы харчовых камітэтаў і кааператыўных арганізацый прадавалі рэквізаванае ў вытворцаў жыта па 3 руб. 85 кап. за пуд. У некаторых мясцінах сяляне выказвалі абурэнне тым, маўляў, «ад нас бяруць хлеб па 2 руб. 17 кап., а земства прадае муку па 5 руб. 50 кап. за пуд» [2].

Мала таго, удзел сялянства ў харчовых праграмах Часовага ўрада не абмяжоўваўся хлебнарыхтоўкамі. Гэтак жа абавязковай пастайцы для патрэб арміі і горада падлягала мяс-

ная прадукцыя, якая набывалася дзяржавай па фіксаваных цэнах. У большасці выпадкаў, як на павятовых, так і валасных узроўнях, падчас складання нарыхтоўчых заданняў, перавага надавалася прыватнаўласніцкай жывёле. Такія падыходы членаў харчовых камітэтаў у ажыццяўленні мясных рэквізіцый не мелі класавага характару, а здзяйсняліся ў залежнасці ад аб'ектўнага становішча гаспадаркі.

У такіх умовах рэквізіцыі новага ўраджаю ў кожнай з беларускіх губерній набывалі свае асаблівасці, але ў цэлым іх стан пагоршыўся. Нават нягледзячы на тое, што Часовы ўрад напрыканцы жніўня ўдвая павялічыў закупачныя цэны на жыта да 5 руб. 40 кап., пшаніцу – 7 руб. 40 кап., ячмень – 5 руб. 25 кап., грачыху – 7 руб. 25 кап., проса – 6 руб. 45 кап. і гарох – 7 руб. 20 кап.

Сялянскае ўхіленне ад рэквізіцый тлумачылася яшчэ і сацыяльнымі матывамі. Па словах газеты магілёўскага земства «Могилевская жизнь» ад 24 верасня, селянін прытрымліваў хлеб, бо «думаў, што горад не хоча даць яму паркалю, цукру, газы, цвікоў...». «Скрозь і паўсюдна сяляне вераць, – пісала газета «Свободное слово. Известия Горецкого Совета крестьянских депутатов» ад 24 верасня, – што рабочыя вінаваты ў дарагоўлі жыцця, таму што яны ўвялі ў сабе на фабрыках 8-гадзінны працоўны дзень і патрабуюць павелічэнне платы... На гэтай глебе развіваецца варожасць вёскі да працоўных».

Вясковыя жыхары Віленскай губерні, наогул, лічылі хлебную манаполію несправядлівай «з прычыны прапануемых спекулянтамі велізарных цэн і празмернай дарагоўлі ўсіх прадметаў першай неабходнасці» [3]. Напрыклад, напрыканцы лета плуг каштаваў 60 руб., сякера – 10 руб., серп – 10 руб., вілы для сена – 4 руб. 50 кап., вілы для гною – 7 руб. 50 кап., рыдлёўка – 6 руб. 50 кап., падвода – 450 руб.

Усведамляючы неабходнасць стымуляцыі сялянства ў выкананні заданняў па харчовых нарыхтоўках, Часовы ўрад прыкладаў намаганні для забеспячэння яго патрэб у прамысловых таварах, найперш у сельскагаспадарчых прыладах працы і тэхніцы. Гэтая функцыя была ўскладзена на харчовыя камітэты ўсіх узроўняў на чале з міністэрствам. Пад канец жніўня ведамства перадала ў распараджэнне Мінскага губернскага харчовага камітэта 3000 пудоў драцяных цвікоў. Работнікі міністэрства падрыхтавалі для размеркавання ў першую чаргу для сельскага насельніцтва па цвёрдых цэнах (50–60 кап.) звыш 12 млн. аршын мануфактурных вырабаў (Віцебская, Магілёўская, Ніжагародская і іншыя губерні) [4].

Як і раней, сіламі цэнтральных урадавых органаў адбывалася транспарціроўка з паўднё-

вых рэгіёнаў імперыі ва ўскраінныя, так званыя «спажывецкія» губерні, у тым ліку беларускія, хлебнай мукі лепшых гатункаў, цукру, алею і іншых прадуктаў. Але з сярэдзіны лета гэтыя пастаўкі рэзка зменшыліся. Магілёўская губерня ўжо не магла разлічваць на дапамогу жытам. Мінская губерня замест штомесячнай нормы хлеба ў 300 вагонаў атрымала толькі 50. 13 жніўня Віцебскі харчовы камітэт канстатаваў, што «...губерня ў бягучым годзе не можа разлічваць на прыток хлеба, і на мясцовы хлеб у нас адзіная надзея» [5].

Гэты працэс яшчэ больш ускладніўся, калі ў пачатку верасня міністэрства харчавання выпрацавала нормы спажывання для грамадзян, пракорму жывёлы, засева палёў і г. д. У прыватнасці, па нормах мясечнага спажывання аднаму едаку пакідаўся адзін пуд збожжа. Паводле разлікаў Магілёўскага губернскага камітэта, для вяскоўцаў усталёўвалася норма – 12 пудоў мукі на год, а для пракорму жывёлы – 80 пудоў фуража на карову і 150 пудоў на каня.

З улікам таго, што на Малілёўшчыне добра ўрадзілі бульба і грэчка, жыхары губерні, роўна як і Міншчыны, мелі добрыя шанцы пражыць да новага ўраджаю на ўласным хлебце [6]. Што датычыць Віцебскай губерні, то, як зазначалася губернскім камітэтам, «галоднымі» паветамі лічацца: Дзвінскі, Рэжыцкі, Люцынскі і напалову «галоднымі»: Себежскі, Дрысенскі. Здавальняючае становішча: Невельскі, Гарадоцкі, Віцебскі і Веліжскі паветы. Лішкі прадуктаў маюцца толькі ў Лепельскім павеце». Карэспандэнт «Витебского слова» 8 кастрычніка паведамляў, што рыначныя цэны на жыта ўзняліся ў кастрычніку да 20–30 руб. за пуд.

Таму сяляне імкнуліся схаваць збожжа ад рэквізіцыі, каб пры выпадку прадаць яго тым, хто плаціў больш, чым нарыхтоўчыя службы. Натуральна, што рэалізацыя прадуктаў, дазволена для продажу (малако, яйкі, гародніна), на рынку адбывалася «па празмерна высокіх цэнах» для гараджан. Паводле карэспандэнта «Могилевской жизни» ад 28 верасня 1917 г. «...Цэны сталі жахлівымі. За кураня патрабуюць 9–10 руб., качан капусты – 1 руб. – 1 руб. 50 кап., гарлач смятаны – 2 руб. 50 кап. За пуд ячменя – 15 руб.».

Нават на валасным узроўні спрабавалі спыніць гэтую негатыўную тэндэнцыю. Так на пасяджэнні Слабода-Пырашэўскага валаснога харчовага камітэта 26 жніўня вырашылі прызначыць дзённы і начны дазор па дарогах да м. Узда для дастаўкі ва ўправу асоб, якія мусяць займацца спекуляцыяй [7]. 7 верасня членамі Каз'янскага харчовага камітэта затрыманы 10 пудоў «тайна праданай жытняй мукі правазімай праз с. Каз'яны жыхаром в. Суруўкі

Гудыным» [8]. У адпаведнасці з пратаколам пасяджэння Замошскага валаснога харчовага камітэта ад 8 верасня за недапушчэнне да ўліку ўпаўнаважаных асоб, самавольны вываз хлябоў ці ўтойванне ад уліку прадуктаў падлягала турэмнае пакаранне да 6 месяцаў або грашовое пакаранне (300 руб.). 22 кастрычніка Грыцэвічскі валасны харчовы камітэт паставіў у мэтах барацьбы «з спекуляцыйнай надзор за продажам і набыццём збожжа і іншых прадуктаў» узнагароджваць асоб, якія выявілі таемны продаж па 50 кап. узнагароджання з пуда [9].

У цэлым, дзяржаўнае павелічэнне цэн на хлеб і фуражныя культуры, а таксама намаганні харчовых камітэтаў часткова дасягнулі мэты. З усталяваннем 8 верасня камандуючым Заходнім фронтам ген. Балувым нормаў спажывання для мясцовага насельніцтва, значна ніжэйшых за дзяржаўныя, істотнага прытоку прадуктаў і фуражу для патрэб вайскоўцаў не назіралася. Перспектыва «сесці на паёк» пры дэфіцыце і дарагоўлі прамысловых вырабаў штурхала сялян на парухэнне «хлебнай манаполіі». Большая іх частка імкнулася зменшыць аб'ём абавязковых да продажу прадуктаў з тым, каб збыць неўлічаную іх частку спекулянтам. Як сведчылі вынікі перапісаў, у сваіх справаздачах абраныя сяляны харчовыя ўправы валасцей і паветаў часта завышалі патрэбы ў хлебе, фуражы, насенні і абгрунтоўвалі неабходнасць павелічэння нормаў спажывання.

На трэцім этапе распачатай працы па ўліку і нарыхтоўцы новага ўраджаю надзвычай абвастралася яшчэ адна, не менш небяспечная для грамадства і дзяржавы праблема самагонаварэння. З аднаго боку, выраб спіртowych напояў адбіраў значную частку прадуктаў, якіх і без таго не ставала, асабліва ў гарадах і мястэчках, а разам з ім – уплываў на ўзмацненне дарагоўлі наогул. З другога боку, распаўсюджванне п'янства ў прыфрантавой Беларусі негатыўна адбівалася на бяздольнасці дзеючай арміі і падтрыманні парадку ў яе тыле. Варта прыгадаць, што гэтая праблема існавала і да рэвалюцыі, але яе маштабы з-за эфектыўных паліцэйскіх захадаў былі непараўнальна меншыя. На той час асноўнымі спажывацямі брагі, самагону і г. д. былі самі сяляне, радзей гараджане, але ніяк не салдаты. З усталяваннем новага ладу ў Расіі як рэфарматары, так і рэвалюцыянеры прыкладалі шмат намаганняў для выкаранення гэтай ганебнай і небяспечнай для дзяржавы і грамадства з'явы. Крымінальная адказнасць за самагонаварэнне (турэмнае зняволенне да 1 года) плёну не прыносіла. У прыватнасці, летам «ханжу» і «самагонку» можна было знайсці ў гарадскіх кавярнях і чайных.

Дэмакратызацыя армейскага жыцця, акрамя іншага, значна паслабіла ўладу камандзіраў над салдатамі, і вайсковую дысцыпліну наогул. Гэты працэс абумовіў заняпад «рэвалюцыйнага абаронніцтва», а разам з ім і ўзрастанне анархічных працэсаў. Невыпадкова, што летам асноўным спажывацём алкагольных напояў становіцца вайскоўцы тылавых часцей, а за імі і самі акупнікі. Паводле загада начальніка штаба Стаўкі ген. Лукомскага ад 8 жніўня за № 40, належаў тэрмінова ўпарадкаваць выдачу спірту і віна, паколькі ў мэтах іх пошуку ў тыл накіроўваліся «масавыя камандзіроўкі чыноў дзеючай арміі» [10].

Эканамічная выгада нелегальнага вырабу самагону на продаж была відавочнай. Так, у верасні, паводле паведамлення Віленскага губернскага камісара, перагонка збожжа на «спірт» давала сялянам да 100 руб. прыбытку з аднаго пуда жыта. Абураліся гараджане на старонках «Вітэбскага слова» ад 4 кастрычніка, што ў Веліжскім павеце Віцебшчыны пераганялася штодзень да 1000 пудоў жыта, што «магло б пракарміць да 30 000 чалавек, ці 6000 сямей». Аб падобнай сітуацыі, але ўжо ў Магілёўскай губерні, паведамляў старшыня губернскага харчовага камітэта І. М. Мусерскі.

На старонках «Бобруйскага кур'ера» ад 12 кастрычніка прадстаўнікі харчовых арганізацый Міншчыны паведамлялі, «губерня ператварылася ў адзіны каласальны вінакурны завод, які забяспечвае гарэлкай-самагонкай фронт... Сяляне не даюць гораду хлеба, а каласальная колькасць пудоў жыта і бульбы ідзе на перагонку спірту, які паўсюдна распрадаецца па высокіх цэнах».

Відавочна, што нават пры чарговым урадавым павышэнні «цвёрдых цэн» на збожжа і іншыя прадукты, устойлівы попыт вайскоўцаў на алкаголь забяспечваў сялянам такі ж устойлівы прыбытак. У гэтым, на думку аўтара, асноўная прычына таго, што ўсе сродкі барацьбы органаў Часовага ўрада супраць гэтай з'явы так і не далі дзейных вынікаў.

Наогул, у верасні-кастрычніку харчовая праблема працягвала абвастрацца. Сялянства парушала дамовы з памешчыкамі і арандатарамі, узятых абавязацельства па пастаўках фуражу, ухілялася ад рэквізіцый і г. д. Нягледзячы на павышэнне дзяржавай «цвёрдых цэн» на фураж, яе нарыхтоўчыя органы былі не ў стане канкураваць з прапановамі рынка. Так, «Могилевская жизнь» ад 6 кастрычніка паведамляла, што на прапанову прадаць сена сялян с. Лабанаўкі Магілёўскай губерні адказваў: «Цаны сапраўднай яшчэ няма. За стажок пудоў у 200 давалі 300 руб., – казаў ён, – але я і за 400 зараз не прадам».

Як паведамляў старшыня Гарадоцкага харчовага камітэта С. Пакроўскі, «настрой вёскі падцвёрдзіўся... у армію хлебныя прадукты грамадзянамі валасцей ахвяруюцца, але за грошы па цвёрдых цэнах паступленняў няма» [11]. У той самы час, як зазначалася вышэй, незлічона колькасць прадуктаў ішла на выраб самагагу і продаж яго вайскоўцам. Па словах Віленскага губернскага камісара В. С. Балая, у вяскоўцаў адначасова суіснавалі патрыятычныя пачуцці, павага да парадку і «несімпаатычная рыса розуму – хітрасць». Яшчэ ў чэрвені 1917 г. партыйны орган энэсаў «Народнае слова» заўважыў: «Мужыцкі розум... вельмі хітры, вельмі заклапочаны выкананнем уласнай выгады».

Восенню 1917 г. армія і гараджане ў плане забеспячэння прадуктамі трапіла ў становішча, значна больш горшае, чым да рэвалюцыі. На пасяджэнні Віцебскага губернскага харчовага камітэта 28–29 верасня вырашана хадайнічаць перад міністэрствам харчавання аб павышэнні для Віцебскай губерні цвёрдых цэн на рэквізіруемую жывёлу да 17 руб. за пуд.

«Новое Варшавское утро» ад 1 кастрычніка паведамляла, што сяляне не выпускалі набытую Мінскай гарадской думай муку (800 пуд.). Паводле «Гомельскай копейкі» ад 3 кастрычніка на нарадзе франтавой, армейскіх і корпусных камісій па забеспячэнню Заходняга франту вырашана па прычыне малага паступлення збожжа і мукі разаслаць прадстаўнікоў арміі «каб паведаць аб патрэбах сыноў і бацькоў».

Неўзабаве, ажыццяўленне рэквізіцый стала набываць прымусовы характар з прыцягненнем ваеннай сілы. Так Віцебскі губернскі харчовы камітэт выказаўся за стварэнне «ваенных рэквізіцыйных атрадаў» і ўдзел у іх міліцыі, дружин, складзеных з гараджан, працоўных і салдат [12]. У сваю чаргу, ваеннае камандаванне падтрымала прапанову. Галоўны начальнік Дзвінскай ваеннай акругі хада-тайнічаў аб камандзіраванні ў кожны павет Віцебскай губерні па роце драгун для «садзеяння прымусоваму адчужэнню хлеба» [13]. На пасяджэнні 15 кастрычніка Гарадоцкага павятовага харчовага камітэта адзінагалосна выказаліся за нарыхтоўку збожжавага фуражу з удзелам ваеннай сілы [14].

Паводле «Витебского слова» ад 24 кастрычніка для патрэб арміі ў Люцынскім, Рэжыцкім, Себежскім і Невельскім паветах рэквізіцыі мяса здзяйсняліся павятовымі харчовымі ўправамі

пры ўдзеле прадстаўнікоў ваеннага ведамства. Аналагічную працу распачала камісія Рэчыцкага Савета сялянскіх дэпутатаў, якая ў суправаджэнні салдат збірала хлеб для арміі.

Заўважым, што ў кастрычніку і пазней рэквізіраваныя запасы хлеба ў маёнтках заставаліся практычна некранутымі і ўяўляліся прыцягальным аб'ектам для некаторых пластоў жыхарства і асабліва вайскоўцаў

Заклучэнне. У Беларусі па многіх прычынах азначаныя хібы выяўляліся вельмі выразна. Па-першае, вясной – напачатку лета 1917 г. мясцовае сялянства з'яўлялася не толькі аб'ектам харчовай палітыкі Часовага ўрада, але і актыўна на яе ўплывала. Але ж, як толькі ўмацавалася тэндэнцыя да поўнай немагчымасці свабоднай куплі-продажу збожжавых культур і іншай харчовай прадукцыі, беларуская вёска адрэагавала на гэта стыхійным ухіленнем ад рэквізіцый.

Па-другое, сапраўды, харчовыя камітэты ўсіх узроўняў у цэлым правялі велізарную станоўчую работу, асабліва, па забеспячэнні бяднейшых пластоў насельніцтва і бежанцаў. Іх намаганнямі ўдалося рэквізаваць новы ўраджай, але галоўным чынам, у маёнтках. Дробны ж уладальнік у сваёй масе вельмі неахвотна прадаваў сваю прадукцыю, нават па цвёрдых цэнах, нават, калі да таго заклікалі свае ж вясковыя кіраўнікі або савецкія дзеячы. У выніку, продаж хлеба, фуража і іншай вясковай прадукцыі дзяржаўным нарыхтоўчым службам не набыў сістэмнага, а самае галоўнае арганізаванага характару.

Сялянства ў цэлым засталася прыхільнікам вайны да перамогі, актыўна ўдзельнічала ў ваенных пазыках і зборы сродкаў для франтавікоў. Але не больш за тое. Відавочна, што такое стаўленне сяліны да харчовай палітыкі было своеасаблівай рэакцыяй на агульнае пагаршэнне палітычнага і сацыяльна-эканамічнага становішча, якое перажывала расійскае грамадства. На тым этапе станаўлення новай палітычнай і эканамічнай сістэмы інтарэсы сяліны як вытворцы і ўласніка апынуліся вышэй за яго класавыя, грамадзянскія, патрыятычныя і іншыя пачуцці. Адначасова, яго фактычнае ігнараванне хлебнай манаполіі дыскрэдытавала сам Часовы ўрад, узмацняла сацыяльную напружанасць у гарадах і на фронце і тым стварала глебу для чарговай рэвалюцыі.

Літаратура

1. Рыжанкоў І. М. Беларускае сялянства і харчовая палітыка Часовага ўрада (сакавік – кастрычнік 1917 г.) // Весці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі. Сер. гум. навук. 2006. № 3. С. 70–78.
2. Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). Фонд 60. Воп. 3. Спр. 242. Л. 234–235.
3. НАРБ. Фонд 60. Воп. 3. Спр. 158. Л. 23.

4. Снабжение тканями // Могилевская жизнь. 1917. 9 августа. С. 2.
5. НАРБ. Фонд 624. Воп. 1. Спр. 59. Л. 142.
6. НАРБ. Фонд 640. Воп. 2. Спр. 10. Л. 120–121.
7. НАРБ. Фонд 640. Воп. 2. Спр. 30. Л. 31.
8. НАРБ. Фонд 624. Воп. 1. Спр. 7. Л. 136.
9. НАРБ. Фонд 640. Воп. 2. Спр. 21. Л. 136.
10. Нацыянальны гістарычны архіў Беларусі. Фонд 14944. Зборнік загадаў Стаўкі Вярхоўнага галоўнакамандуючага.
11. НАРБ. Фонд 624. Воп. 1. Спр. 7. Л. 39.
12. НАРБ. Фонд 624. Воп. 1. Спр. 59. Л. 170.
13. НАРБ. Фонд 624. Воп. 1. Спр. 59. Л. 166.
14. НАРБ. Фонд 624. Воп. 1. Спр. 7. Л. 260.

References

1. Ryzhankou I. M. Belarusian peasants and food policy of the Provisional Government (March – October 1917). *Vestsi Natsional'noy Akademii nauk Belarusi. Seriya gumanitarnykh nauk* [Proceedings of the National Academy of Sciences of Belarus. Series of humanitarian Sciences], 2006, no. 3, pp. 70–78 [In Belarusian].
2. The National Archives of the Republic of Belarus (NARB). Fund 60. I.3. Case 242. L. 234–235.
3. NARB. Fund 60. I. 3. Case 158. L. 23.
4. Fabrics supply. *Mogilevskaya zhizn'* [Mogilev life], 1917, 9 August, p. 1.
5. NARB. Fund 624. I. 1. Case 59. L. 142.
6. NARB. Fund 640. I. 2. Case 10. L. 120–121.
7. NARB. Fund 640. I. 30. Case 30. L. 31.
8. NARB. Fund 624. I. 1. Case 7. L. 136.
9. NARB. Fund 640. I. 2. Case 21. L. 136.
10. National Historical Archives of Belarus. Fund 14944. Collection of orders of the Staff of the Army of the Western Front.
11. NARB. Fund 624. I. 1. Case 7. L. 39.
12. NARB. Fund 624. I. 1. Case 59. L. 170.
13. NARB. Fund 624. I. 1. Case 59. L. 166.
14. NARB. Fund 624. I. 1. Case 7. L. 260.

Інфармацыя пра аўтара

Рыжанкоў Ігар Міхайлавіч – кандыдат гістарычных навук, дацэнт, дацэнт кафедры гісторыі Беларусі і паліталогіі. Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт (220006, г. Мінск, вул. Святлова, 13а, Рэспубліка Беларусь). E-mail: im@belstu.by

Information about the author

Ryzhankou Ihar Mikhaylavich – PhD (History), Associate Professor, Assistant Professor, the Department of History of Belarus and Political Science. Belarusian State Technological University (13a, Sverdlova str., 220006, Minsk, Republic of Belarus). E-mail: im@belstu.by

Пасмуніў 23.03.2017